

a könyv

ISMEREM EZT

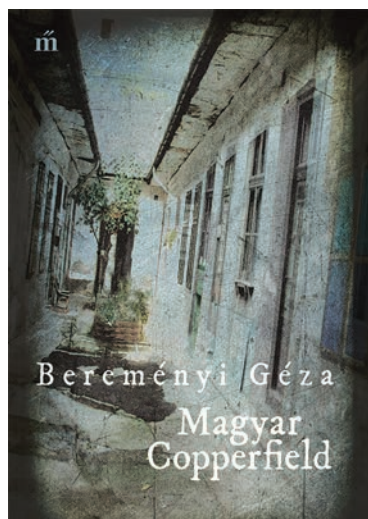
– Bereményi Géza Magyar Copperfield című regényéhez –

Bereményi új regényét olvasni olyan, mint egy rég nem látott drága ismerőst észrevenni a metrón, kíváncsian fürkészni: megváltozott, azt hiszem, nőtt pár centit, de ő az, igen, ismerem, biztosan ő az.

„Mondd, honnan bújtunk elő?” – kérdezik Pierre-t, aztán Benke utánozza a kérdezőt, s közösen az ágyba bújnak. A két figura – szó-kás szerint – megjelenik hajnalban fél háromkor; „hát itt vagytok megint”, hozzák magukkal szeretetteljes, finom lelküket (ha köhögnék, egymást itatják a hamutartó és a könyvek közt található pohár vízzel, állig húzott takaróval bújnak be az ágyba), hozzák félreismerhetetlenül gúnyos hangjukat és az elegáns ironiát. „Mondd, honnan bújtunk elő” – utánoz Benke (barátunk már megint elérzékenyül?), és hozzák azt a leheletfinom változást, amittől ez az éjszaka is elviselhető lesz. „Tegyük el magunkat holnapra.” (Bereményi: Benke és Pierre)

Ez a gondoskodó, figyelmes viszony jellemzi Bereményi hozzáállását majdnem minden karakteréhez. A Bereményi-figurák (apák, fiúk, nagyanak, háborús veteránok, a fejek, képzelt barátok, Valóság nagybátyánk vagy a svéd király) nem a semmiben lógnak, összetartja őket Bereményi pókhálószzerűen megalkotott univerzuma. Műveken és korokon át vándorolnak a karakterek, akiknek neve nincs, még arca sincs, csupán valami több, valami kevesebb vagy más, amitől éppen azok lesznek, akik. A Bereményi-művekben mozgó karakterek mindig többet jelentenek saját maguknál, körülményeiknél vagy mondandójuknál, ami igencsak emlékeztet minket a valóságra. Benke és Pierre (a példa kedvéért) a semmiből jelennek meg, s létezésük alapja – a lírai én – kérdezi rá, fiúk, „honnan bújtunk elő”? Mintha A föltámadás szomorúsága csodálkozó hangja szólalna meg: „én nem tudom, / Ki vagyok, életem-e, élek? / Valakinek neve vagyok / Vagy örököse egy halott / Szomorú nevének?” Persze – és milyen jólesik ez az Ady-vers

hajthatatlan, tragikus hangjához képest – Bereményi karaktereinek (és elbeszélőinek) mindig biztosságot nyújt az ironia megtartó hálója. A Bereményi-figurák úgy táncolnak a kötélen, hogy ha leesnek, nyakon csípi őket egy képzelt barát, egy távoli rokon vagy akárki más, csak játszunk, igaz? – mondja, és talpra állítja az illetőt. Ennek ellenére véletlenül sem mondható el, hogy a szereplők életének tragédiái, nyomora, öröme ne bírna va-

lóságos tétellel és ne volna fontos, de Bereményi mindig jó ritmusban (a kapu elé) érkező (ön)ironiája folyton ott ólálkodik a közelben. Mintha vigasztalna ez az ironia, miért sírsz, no, ne sírj már, hát ennél sokkal nagyobb bajok is vannak, teljes a bizonytalanság, öreg, no, ne sírj, szedd össze magad, akkor pedig még játszhatunk is valamit. Mondjuk azt, hogy „félünk megint, játszunk azt, hogy játszunk megint” (Bereményi: Tangó).

A Magyar Copperfieldet olvasva az az érzése támad az embernek, mint az egyszeri fiúnak a családi asztal mellett, aki századszor, ezredszer hallgat vicceket ugyanott-ugyanúgy, s egyszer csak kinyögi, „ismerem, ismerem ezt” (Bereményi: A legjobb viccek). Persze a fiú nem ismeri a

viccek tartalmát, csak a helyzetet, mi pedig éppen fordítva vagyunk. Ismerjük a Teleki tér piaci világát az Eldorádóból, Sanyi bácsit szintén, még a Legendáriumból is, a balatoni kalandokat a Hatvanas évekből, meg A 8. a 12. közül című dalból, a tánciskolák és Pierre iskolai birodalmát a Megáll az idő és az előzménynovellák által. Bereményi nem szégyenlősködik (s milyen jól teszi!), ha éppen szükség van rá, felhasználja már megírt történeteit, megírt karaktereit, és új keretet adva a cselekményeknek újraindítja azokat, mindig más hangsúlyokkal, más nézőponttal. A forma más. Ugyanakkor sok minden változatlan. A minden emlékek kijáró tisztelettel megformált figurák, az önmagukon túlmutató karakterek (egy hadirokkant a háború, egy rendőr az állami erőszakszervezet, egy tanár pedig az intellektuális szembenállás szimbóluma lesz), és az egésze ráöntött, a nagy egészet belengő ironia – ugye játék, ugye múlik, de hát mégis ez volt az életünk.

Bereményi (jó Vízöntőhöz mérhető módon) nem tud (és azt hiszem, nem is akar) elszakadni jól bevált témáitól, nemigen akar többet megírni rég kiismert életénél. Ez az olvasó számára több szempontból is nagyszerű. Egy író, ha mindig új és új témák után koslat, nehezen vagy nem lesz elég alapos, a tartalom, az új történet hajtja; ezt is lesz idő megírni még? – kérdezi magától haragosan, háború sújtotta övezetet kreaálva irodalmi pályájából. A nagy egészet, az egy témát „megcsináló” írók (pl. Salinger, Ottlik, Bereményi) viszont bibelődnek, így lesz-e jó, úgy lesz-e jó, a tartalom zsigerivé válik, minden porcikájukban ott van, csupán a megfelelő forma megtalálásával, csiszolásával foglalkoznak. Ezáltal műveik eljutnak az ábrázolás olyan letisztult formáihoz, melyekbe jó egyszerűen belemerülni vagy állunkig húzni ezt a (jelen esetben) Bereményi-takarót, hiszen ismerjük már ezt, olyan, mint volt, és mégis új, és mégis jobb.

vers

Regős Mátyás

Az állomáson végül

Állunk egy alföldi falu vasútállomásán, de ebben a faluban még nem jár vonat, még le sem fektettek síneket. Aki volt, mind meghalt vagy nem ért ide, és házak se, csak fák, fák se, csak falu. Falu sincsen, csak föld az ég alatt, föld sincs még, csak nézünk összevissza, az égen semmi, csillagok sincsenek. Nap se és hold se, mi várunk, az esőt csak ideképzeled, állnak és várnak, mert mi sem vagyunk. Nevetnek, két idióta, mert a másik is nevet, de nincs szájuk, nincs arc és nincs többes szám se még. Áll és vár, és nem jön már vonat.

Régi szép napok

A legszebbek az öregek, uram. Az öregek már félig állatok. Bemondták a televízióban, roham lesz, és régi szép napok.

És bátrabbak az öregek, uram, az öregek, az égbe trappolók. Várják már, és kezdődik a roham, jóllakottak, véresen mohók.

A legszebbek az öregek, uram. Az öregek már félig állatok. Talpon vannak, talpig agancsosan, kemények és borzasztó nagyok.

És gyorsabbak az öregek, uram, villannak a mokány nagypapák, kérdegetik, ki vagy, mi vagy, mi van. Fújják már a harci trombitát.

A legszebbek az öregek, uram. Az öregek már félig állatok. Bemondták a televízióban, roham lesz, és régi szép napok.

Patyik Fedon madártana

Nézd csak, Fedon, milyen kemény az élet.	Nézd csak, Fedon, milyen kövér veréb ez.
Nézd csak, szívem, hogyan milyen puha.	Nézd csak, szívem, hogyan milyen buta.

Fedonnak megvolt a sajátos madártana, halálban, madárban Fedonnak volt igaza. Egy délután azt mondta, madár az egész világ, tojást rak, csipeget, aztán a magasba vág. És tudtam, hogy Fedonnak igaz lesz minden szava. A madarak elszállnak és eljön az éjszaka.

A Móriczon ültünk és néztük a verebeket, és Fedon azt mondta, nem láttál még eleget. Te tiszta vagy, angyalom, látvány a mocsokba van, épp ezért, angyalom, jól bemocskoltam magam. És tudtam, hogy Fedonnak igaz lesz minden szava. A madarak elszállnak és eljön az éjszaka.

Otthon a lábasban gőzölgött már a lecsó, mi Fedonnal egymásra, aztán meg az, hogy de jó. Később az ágy mellett Fedon a szívembe szúr, nemsoká elválnak, tudod-e, fiatalúr? És tudtam, hogy Fedonnak igaz volt minden szava. A madarak elszálltak és eljött az éjszaka.

Madárként vágok a magasba, csipegetek. Fedon már sincsen, és fészke az emlékezet. Énekes madár, az angyalod mocsokba száll. Mondtad, a világ majd váratlan úgyszólván megáll. És tudtam, hogy Fedonnak igaz volt minden szava. A madarak elszálltak és eljött az éjszaka.

Millennium-részlet – kő